

УДК 130.122: 37.013

КОЛЕСНИК ОЛЬГА,

здобувач Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЯ МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Стаття присвячена аналізу особливостей методології дослідження мережевої парадигми управління освітою. Автор робить висновок про необхідність адаптації існуючих методологій, таких як синергетична, системний аналіз, діяльнісний підхід, філософсько-герменевтична методологія. Їх використання вимагає врахування соціокультурних характеристик мережево-інформаційного суспільства та його освітньої сфери. Методології також потрібно поставити в контекст взаємодії соціокультурного змісту модерних та постмодерних управлінських практик для виявлення особливостей впливу останніх.

Ключові слова: мережеве управління; освітні мережі; філософія освіти; методологія.

Постановка проблеми та стан її вивчення. У сучасній філософії управління мережевий підхід у широкому розумінні звичайно пов'язують із дослідженням різноманіття зв'язків, що об'єднують учасників управлінського процесу. Методологічно цей підхід трансформує традиційну схему системного аналізу (структурно-функціональний та особистісно-соціокультурний компоненти) у більш динамічні складові мережевої взаємодії - нормативне поле та комунікаційно-смісловий універсум. У зв'язку із цим постає ціла низка важливих проблем, пов'язаних із використанням традиційних та постмодерних методологій у процесі дослідження мережевої парадигми управління освітою. Насамперед ідеться про особливості аналізу мережевого управління в межах концепту самоуправління освітньою діяльністю з використанням синергетичної методології. Важливим аспектом методології є використання діяльнісного підходу в його мережево-комунікативній інтерпретації. Спеціального аналізу потребує дослідження можливостей використання системної методології в освітніх мережах. Нарешті, важливим є комунікативно-герменевтичний аспект методології дослідження мережевої парадигми управління освітою.

Аналіз методологічних підходів до дослідження мережевого управління здійснено в роботах Н. Давидової, Є. Дорожкіна, С. Каракозова, А. Чумакова та інших вітчизняних і зарубіжних фахівців [1-5]. При цьому обґрунтовано необхідність адаптації методологій для врахування особливостей мережевої освіти в управлінській діяльності. Однак напрями такої адаптації залишаються малодослідженим аспектом проблеми.

Метою роботи є обґрунтування необхідності та напрямів адаптації наукової методології для дослідження мережевої парадигми управління освітою.

Виклад основного матеріалу. Синергетична методологія може розглядатися як найбільш важлива для аналізу мережевих процесів в освітній системі загалом та інновацій мережевого характеру в управлінні освітою зокрема. Як указує відомий російський фахівець Є. Дорожкін, "нова парадигма управління розглядає й окремі освітні установи, і локальні мережеві структури як відкриті системи, що самоорганізуються й мають емерджентні властивості (тобто нові, унікальні властивості, яких немає в елементів цієї системи). Для управління ними на основі продуктивного використання по-

тенціалу самоорганізації необхідні знання та правильне застосування принципів синергетики. Тим часом питання розробки відповідних моделей управління освітніми установами, що перебувають у позиції мережевої взаємодії, опрацьовані сьогодні явно недостатньо" [2, с. 11].

Мережева парадигма управління освітою характерна тим, що автократичне управління поступово замінюється аджократичним, яке характеризується м'яким розподілом функцій і відповідальності, вибудовуванням горизонтальних зв'язків організаційних структур, у межах яких здійснюється освітня діяльність. У найширшому управлінському сенсі мережева взаємодія в освітній царині - це діяльнісний простір, створюваний і підтримуваний вузлами (центрами) активності й каналами зв'язку - потоками активності між ними. Участь в освітній мережеві взаємодії ґрунтується на низці домовленостей між суб'єктами освітньої діяльності, які передбачають здійснення спільних дій, спільне використання ресурсів і компетенцій безлічі самостійних інституціональних учасників для спільного досягнення цілей кожного з учасників. Відтак, як указує С. Каракозов, "основним змістом поняття мережі є синхронізація процесів для одержання запланованих результатів, підсумків, станів. Причому така синхронізація, яка підвищує швидкість і зв'язність цілого, що називається мережею. Це ж є й основним змістом робіт із мережами" [3, с. 181].

Набуття освітньою сферою характеру освітньої мережі вимагає, з одного боку, парадигмальних змін в управлінні нею, а з іншого - застосування адекватної методології для дослідження вказаних змін. У найбільш загальному вигляді вказані зміни доцільно інтерпретувати в межах становлення мережевої парадигми управління освітою, яка адаптує управлінську діяльність до потреб та характеру об'єкта управління, а також дозволяє забезпечувати відповідність їм діяльності суб'єкта управління зокрема й стосовно упорядкування стохастичних процесів формування освітніх мереж.

Розуміння процесу формування освітніх мереж як самоорганізаційного за своєю суттю та синергетичного за принципами перебігу вимагає суттєвої корекції ще одного методологічного підходу, який зазвичай використовується при аналізі управлінських парадигм, - системного. Освітня сфера, безумовно, - це складно орга-

нізований об'єкт дослідження, що вимагає застосування системних методів. З управлінського погляду, використання вказаних методів приводить до конституювання принципів системно орієнтованого управління. Системно орієнтоване управління ґрунтується на інтеграції всіх складових освітньої сфери в певну цілісність, яка і є його об'єктом. У сучасному системному дослідженні освітньої царини та освітнього управління аналізований об'єкт розглядається як певна безліч елементів, взаємозв'язок яких обумовлює цілісні властивості цієї безлічі. Основний акцент робиться на виявленні різноманіття зв'язків і відносин, що мають місце як усередині досліджуваного об'єкта, так і в його взаємовідносинах із зовнішнім оточенням, середовищем. І саме це дозволяє розглядати системне управління в сучасних умовах як мережеве управління за своєю суттю [7]. Істотне значення в пропонованому підході надається виявленню ймовірнісного характеру поведінки досліджуваних об'єктів. Важливу особливість системного підходу в освіті, яка розглядається як мережевий феномен, є те, що не тільки об'єкт, але й сам процес дослідження виступає як складна система, завдання якої, зокрема, полягає в поєднанні в єдине ціле різних моделей об'єкта. Сутність системно орієнтованого мережевого управління освітою як системно-мережевим феноменом полягає в тому, що об'єкт управління розглядається як невизначена й мінлива сукупність інтеракцій взаємодіючих освітніх суб'єктів, широкий діапазон яких суттєво впливає на одержання результату. При такому підході й система управління залежно від характеру ситуації може змінювати кожну зі своїх характеристик.

Таким чином, основною умовою для застосування системної методології в процесі дослідження мережевої парадигми управління освітою є інтерпретація освітньої системи як цілісної освітньої мережі, а відповідно системного управління освітою - як системно-мережевого управління. За таких умов системна методологія може бути інтерпретована в межах синергетичного підходу, концепції самоуправління та вірогіднісного розуміння як освітньої діяльності, так й освітнього управління.

Ураховуючи, що освітня мережа розуміється в першу чергу як взаємодія мережевих освітніх суб'єктів, дослідження мережевої парадигми управління освітою вимагає використання суб'єктно-діяльнісної методології. Однак при цьому і діяльнісний підхід вимагає певної корекції у зв'язку з принциповими змінами становища самого суб'єкта діяльності в умовах формування мережевих конструкцій соціального та освітнього простору.

Справа в тому, що на початку XXI століття зароджуються передумови становлення інформаційно-мережевого технологічного укладу, який принципово змінює сам характер діяльності в освітній системі. Як указують відомі дослідники Н. Давидова та В. Федоров, "важливою характеристикою освіти в сучасних умовах виступає перехід від рецептивно-відображаючого підходу до конструктивно-діяльнісного як в освітньому процесі зокрема, так і в педагогічній науці в цілому" [1, с. 15]. У наш час формується новий тип науковості в освіті - науковість проектно-програмного типу. Її ядро становлять діяльності проектування й програмування, основна характеристика яких полягає в тому, що вони розробляють і створюють нові освітні практики, що не існували раніше. Відповідно і діяльність суб'єктів освітніх мереж формується все більше на основі побудови проектів і програм, що організують дію для побудови відсутніх до цього елементів освітньої практики, і це орієнтує на комплексну самоорганізацію проектування, яка не зво-

диться до стандартного синтезу знань. Джерело подібного знання міститься не в існуючих класичних дослідженнях, а, головним чином, у реальному осмисленні й проектуванні того, що можливо й доцільно в конкретній соціокультурній ситуації.

Виходячи з вищевикладеного, ми вважаємо, що освітню діяльність мережевих суб'єктів у сучасних умовах доцільно інтерпретувати перш за все як діяльність, спрямовану на проектування й конструювання затребуваних видів освітньої практики й наукове управління ними. При такому підході доводиться не просто описувати те, що вже з'явилося в реальності, але й створювати на основі теоретичного передбачення те, чого до виконання проектною роботою не існувало [8]. Найбільш актуальний напрямок розвитку діяльності з проектування й конструювання нових видів освітньої практики - це практична реалізація принципів мережевої взаємодії. Саме мережева взаємодія як важливий механізм інформаційного обміну дозволяє реалізувати синергетичні ефекти в освітній діяльності, дає можливість використовувати переваги мережі для підвищення ефективності роботи освітніх установ, оптимізації витрат, підвищення якості освітніх програм та академічної мобільності.

У межах проектно-діяльнісного підходу мережева парадигма управління освітньою діяльністю набуває таких функціональних складових управління розвитком освітньої мережі, як самоорганізація, самоврядування, саморегуляція, системне цілепокладання в інтересах об'єкта тощо. Вони визначають гуманістичну сутність неформального, гнучкого управління, де однак затребувані потенціали особистісного розвитку всіх суб'єктів освітньої діяльності.

Також достатньо перспективно слід уважати методологію дослідження мережевої парадигми управління освітою, яка отримала назву системно-діяльнісного підходу. Сутність системно-діяльнісного підходу полягає у використанні діяльності (взаємодії) як засобу становлення й розвитку всіх суб'єктів та освітніх систем у цілому. Розглядаючи освіту як провідну соціальну діяльність суспільства, ми визначаємо управління освітою як націленість на результат у вигляді системостворюючого фактора діяльності всіх освітніх суб'єктів. Отже, у системно-діяльнісному підході виділяється результат діяльності як цілеспрямованої системи, який задається через управління нею. Суб'єкти освітніх систем обирають ті види діяльності, які задовольняють їхні потреби в саморозвитку й самореалізації, і за допомогою цієї діяльності трансформують як себе, так й освітню та соціальну системи.

Системно-діяльнісний підхід, таким чином, безпосередньо опирається на уявлення про освітню взаємодію мережевого характеру. Системно-діяльнісний підхід дослідження мережевої парадигми управління освітою є найбільш змістовним з погляду виявлення та аналізу її педагогічної суті. Відмітною рисою освітньої мережі в цьому разі є особливий тип взаємодії різнорівневих освітніх підсистем, що ґрунтується на однаково покладенні різних суб'єктів в освітній системі відносно один одного і на різноманітті горизонтальних (неієрархічних, а поліархічних за сутністю) зв'язків. Оскільки мережева взаємодія спрямована на вирішення проблем, пов'язаних із професійно-педагогічною діяльністю, то за своєю сутністю така взаємодія буде педагогічною.

Таким чином, системно-діяльнісний підхід найбільш повно на сьогодні описує можливості організації мережної взаємодії різнорівневих освітніх систем (установ) з погляду його змістовно-педагогічної наповненості і, відповідно, дозволяє розкрити педагогічно-органі-

зайні та управлінсько-педагогічні умови й механізми реалізації педагогічно-професійної діяльності, адекватні сучасним пріоритетам вітчизняної освіти, що модернізується, в умовах формування освітніх мереж та переходу до мережевої парадигми управління цим процесом.

Вище вже говорилося, що формування освітніх мереж здійснюється на базі розвитку електронних комунікаційних технологій, які значною мірою визначають і необхідність, і зміст освітньої діяльності мережевого характеру. Як указує відомий дослідник А. Чумаков, "удосконалення управління інформаційно-освітніми комплексами у сфері освіти вимагає концептуалізації й поєднання стихійних процесів розвитку ІКТ-інфраструктури й, особливо, процесів розвитку інформаційного освітнього середовища з ... системами й компонентами освітніх організацій" [5, с. 416]. Одним з аспектів формування освітніх мереж в умовах становлення віртуального медіа-освітнього простору є висування на чільні місця в наукових розвідках проблематики комунікаційно-герменевтичного характеру.

Герменевтична методологія необхідна для дослідження мережевої парадигми управління освітою передусім як основа аналізу ефективної комунікації в межах освітніх мереж на практичному рівні, а на теоретичному рівні - як механізм розуміння сутності досліджуваної управлінської парадигми в контексті соціокультурно-ціннісних змін постмодерного характеру. Відомий фахівець Н. Петров у зв'язку із цим пише про "необхідність застосування герменевтичного підходу, пов'язаного з урахуванням масштабу й горизонту того, що відбувається. Сучасна постсоціальність прямо пов'язана з ліберальною ідеологією, на якій і будується неklasична стратегія управління. У мережевому суспільстві стає очевидно, що вона не універсальна. ... Необхідно переосмислити не тільки співвідношення різних теоретичних підходів, але й радикально переглянути застосовність управлінських стратегій" [4, с. 194].

Мається на увазі, що мережева парадигма управління, яка зараз усе більше конститується як найбільш адекватна в умовах становлення мережно-інформаційного суспільства, є одним із напрямів подальшої трансформації різноманітних форм так званих постнекласичних теорій управління [6]. При значній різноманітності моделей вони єдині в принциповому протиставленні традиційного й неklasичного підходів. Але постсучасні зрушення змушують побачити управлінські стратегії і в іншій перспективі. У контекстах соціокультурного постмодерну змінюються акценти й ці зміни є основою для розуміння процесу формування нових управлінських парадигм та стратегій. Відсутність цілісного горизонту робить управлінські стратегії XX ст. лише "перехідними", що вимагають конкретної герменевти-

ки. При цьому потрібно мати на увазі, що у філософській герменевтиці не застосовні підходи, які оцінюють ситуацію через призму гносеологічного ставлення. Інший вигляд має не тільки співвідношення різних теоретичних підходів, але й співвідношення знання та застосування. Традиційні уявлення про застосовність управлінських стратегій в умовах мережевих форм організації соціального життя потребують істотного доповнення у вигляді герменевтичної методології екзистенціального розуміння управлінських парадигм.

Висновки

Таким чином, аналіз низки традиційних методологій - системного аналізу, діяльнісного підходу, філософської герменевтики та інших - показує необхідність їх адаптації для потреб дослідження мережевої парадигми управління освітою. Основною підставою такої адаптації є необхідність урахування системостворюючих для освітніх мереж характеристик, зокрема, горизонтальної взаємодії освітніх суб'єктів у процесі поєднання ресурсів для спільного вирішення проблем. Відтак адаптовані методології дають можливість у подальшому досліджувати мережеву парадигму управління як поліархічну альтернативу директивно-адміністративного управління освітою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давыдова Н. Н. Управление развитием образовательных учреждений на основе сетевого подхода / Н. Н. Давыдова, В. А. Федоров // Педагогический журнал Башкортостана. - 2012. - № 4. - С. 15-23.
2. Дорожкин Е. М. Развитие образовательных учреждений в ходе сетевого взаимодействия / Е. М. Дорожкин, Н. Н. Давыдова // Высшее образование в России. - 2013. - № 11. - С. 11-17.
3. Каракозов С. Д. Сетевая организация образования: тенденции и перспективы / С. Д. Каракозов, К. Г. Митрофанов // Мир науки, культуры, образования. - 2011. - № 4. - С. 180-182.
4. Петров Н. И. Управленческие стратегии в ситуации постлиберализации культуры / Н. И. Петров // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. - 2012. - № 1 (40). - С. 194-197.
5. Чумаков А. С. Управление информационно-образовательными комплексами в сфере образования / А. С. Чумаков // Современные проблемы науки и образования. - 2013. - № 6. - С. 411-417.
6. Шевчук О. Інформаційне суспільство: бути чи не бути / О. Шевчук, О. Голобуцький. - К. : Атлант UMS, 2001. - 104 с.
7. Barabasi A.-L. LINKED: The New Science of Networks // A.-L. Barabasi. - Cambridge : Perseus Publishing, 2002. - 186 p.
8. Castels M. The Rise of the Network Society (The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I) / M. Castels. - Cambridge, MA ; Oxford, UK : Blackwell, 1996. - 348 p.

Колесник Ольга,

соискатель Днепропетровского областного института последипломного педагогического образования

ФИЛОСОФСКО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ СЕТЕВОЙ ПАРАДИГМЫ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЕМ

Статья посвящена анализу особенностей методологии исследования сетевой парадигмы управления образованием. В процессе исследования автор приходит к выводу о необходимости адаптации существующих методологий, таких как синергетическая, системный анализ, деятельностный подход, философско-герменевтическая методология. Их использование требует учета социокультурных характеристик сетево-информационного общества и его образовательной сферы. Методологии также нужно поставить в контекст взаимодействия социокультурного содержания современных и постмодернистских управленческих практик для выявления особенностей влияния последних.

Ключевые слова: сетевое управление; образовательные сети; философия образования; методология.

Kolesnik Olga,

researcher of Dnipropetrovsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

PHILOSOPHICAL-EDUCATIONAL RESEARCH METHODOLOGY OF NETWORK MANAGEMENT OF EDUCATION PARADIGM

Defining features of the research methodology of network management of education paradigm is the main subject of the article. First of all, we are talking about the need to adapt existing methodologies such as synergistic, systems analysis, activity approach, philosophical hermeneutic methodology. Their use requires consideration of social and cultural characteristics of network-information society and its education sector. The main reason for adaptation of methodologies is consideration of educational networking features, including horizontal interaction between actors in the educational process of combining resources for joint problem solving. Methodologies should also be put in the context of socio-cultural interaction between the content of modern and postmodern management practices to identify the peculiarities of the latter. Adapted methodologies make it possible to explore network management paradigm as polyarchical alternative of directive-administrative management of education.

Keywords: network management; network education; philosophy of science; methodology.

REFERENCES

1. Davydova N. N., Fedorov V. A. (2012), Managing the development of educational institutions on the basis of a network approach, *Journal of Education of Bashkortostan*, № 4, pp. 15-23 (rus).
2. Dorozhkin Ye. M., Davydova N. N. (2013), Development of educational institutions in the networking, *Higher Education in Russia*, № 11, pp. 11-17 (rus).
3. Karakozov S. D., Mitrofanov K. G. (2011), Network organization of education: trends and prospects, *The world of science, culture and education*, № 4, pp. 180-182 (rus).
4. Petrov N. I. (2012), Management strategies in a situation of culture post liberalization, *Bulletin of the Saratov State Socio-Economic University*, № 1 (40), pp. 194-197 (rus).
5. Chumakov A. S. (2013), Management of Information-educational complex in education sphere, *Modern problems of science and education*, № 6, pp. 411-417 (rus).
6. Shevchuk O., Holobutsky O. (2001), Information Society: to be or not to be, Atlas UMS, Kyiv, 104 p. (ukr).
7. Barabasi A.-L. (2002), LINKED: The New Science of Networks, Perseus Publishing, Cambridge, Massachusetts, 186 p. (engl).
8. Castels M. (1996), The Rise of the Network Society (The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I), Blackwell Publishing, Cambridge, MA; Oxford, UK, 348 p. (engl).

© Колеснік Ольга

Надійшла до редакції 27.02.2014

УДК [111.12:164.02]:141.7

КОНОВАЛ ВОЛОДИМИР,

аспірант кафедри філософії Львівського національного університету ім. І. Франка

СЕМІОЗ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄСВІТУ

У статті розглянуто підходи до визначення семіозу, його функцій та ролі на різних рівнях існування суцього. Прояснена роль структури знака в семіозі. Проаналізовано підходи до розрізнення меж семіозу. Досліджено особливу роль мови в диференціації антропосеміозу щодо інших типів семіозу. Виявлено зв'язок Umwelt'у та життєсвіту, а також указано на їхні суттєві відмінності. Досліджено евристичний потенціал інтерпретації концепту "бриколажу" як ментального семіозу. Указано на зв'язок між семіозом, життєсвітом та суспільством. Запропоновано погляд на суспільство як на "соціосеміоз".

Ключові слова: семіоз; життєсвіт; Umwelt; семіосфера; бриколаж; соціосеміоз; соціальна семіотика.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Філософія ХХ століття значною мірою перебувала під знаком пошуку альтернативи метафізиці та метафізичним нарративам. Ю. Габермас означив цей перехід від метафізичного мислення до постметафізичного як перехід від філософії свідомості до філософії мови. На базі останньої виникають такі феномени, як структуралізм та

постструктуралізм, теорія мовленнєвих актів, комунікативна філософія та ін., покликані "духом часу" розв'язувати фундаментальні інтелектуальні й практичні проблеми. Власне, цей мовний поворот знаменував собою новий "коперніканський поворот", коли дослідження мислення, свідомості, опосередковується дослідженням засобів їх вираження. Тому, якщо семіологія Ф. де